

Havainnot yliopistojen viherpesusta

Meri Löyttyniemi¹

Yliopistojen viherpesu on ilmiö, jonka saattaa kyllä huomata mutta josta ajatuksia on käytännössä mahdotonta tuoda julki. Inspiraation tälle keskustelupuheenvuorolle antoi Hanna Kuusela, joka *Syytös*-kirjassaan (2024) kuvasi taitavasti, kuinka yliopisto(t) uhrasivat itsensä huippuyliopisto-ekselenssin alttarille ymmärtämättä, mistä on kysymys. Puheenvuoroni taustalla on 30 vuotta kestävyystoimijana ja -tutkijana korkeakoulumaailmassa.

Yliopistossahan kyse on akateemisesta vapaudesta, luovasta ajattelusta, opettamisesta ja tutkimuksesta, ja vaikuttavuudesta. Näillä edistetään kestävämpää ja parempaa maailmaa. Ehei – kysymys on monasti nykyisen talousjärjestelmän uusintamisesta, missä jylläävät menneen maailman arvot ja itsekkiät tarkoitusperät. On vaikeaa siirtyä pois kaavamaisesta kasvua ajattelusta, hankalaa toimeenpanna tieteen suosituksia lajikadon ja ilmastokriisin vähentämiseksi ja helppo tyytyä oman instituution ja henkilökohtaisen valtapiirin lyhytnäköisten intressien varjeluun. Ihmetyttää, miksi emme pysty parempaan johtamiseen emmekä riittäviin yhteiskunnallisiin parannuksiin. Asemastaan kiinnostuneet johtajat, heidän hovinarrinsa ja myrkylliset johtamistapansa ovat oma lukunsa. Mainioita aiepaperi-

ta allekirjoitetaan toki kernaasti – kuten vaikka Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry:n (2020) kestävyys- ja vastuullisuusteedit yliopistoille.

Kaikki Suomen 14 yliopistoa rehtoreineen allekirjoittivat nämä Unifin teesit vuonna 2020. Toimivatko ne todellisuutta hämähäyttävänä Potemkinin kulissina, joka kaunistaa vain julkisivut? Olemme huippuyliopisto, koska olemme huippuhoenta, abstraktit lupaukset sekä moninainen kestävyyspuuhastelu ja -raportointi vastuullisuusviesteineen ylläpitävät mielikuvaa ylivertaisesta instituutiosta sekä kestävä kehityksen edistämisestä. Arvio siitä, minkä verran tämä nojaa yliopistojen perinteeseen ja johdon, upeiden ja näkemyksellisten tutkijoiden, sitoutuneen henkilökunnan ja motivoituneiden opiskelijoiden osaamiseen, lienee jokaisen itsensä tehtävä. Tekeillä olevaan ympäristöjohtamisen alan väitöskirjaani haastattelin Suomen kaikkien eri yliopistojen edustajia vastuullisuusteemojen parista, niin kestävyysammattilaisia, professoreita, tutkija-lehtoreita ja ylimmän johdon jäseniä. Heidän havaintonsa olivat arvokkaita, ja harmitus toimeenpanon puutteesta toistui taajaan.

Seuraavassa luvussa esitän kohtauksia yliopistoelämän absurdiu-

desta. Nämä eivät ole autofiktiota vaan totista totta, omien objektiivisiksi pyrkivien mutta varmasti kokemus pohjaltaan värityneiden kokemusteni kautta. Lukemattomat kollegat ovat luopuneet työstä kestävyiden parissa, sillä työn edellytykset ovat niin heikot. Tätä on ollut harmillista todistaa läheltä korkeakoulusektorilla ja myös yliopistoissa Suomen rajojen ulkopuolella.

Kohtauksia yliopistossa – miten viherpesu ilmenee

Tehtävänä oli luoda kestävyystieteen tutkimusfoorumi, joka menestyksellisesti myös luotiin. Kolmen vuoden jälkeen foorumi hiljaisuudessa lakkautettiin. Tämä oli niin uskomatonta, että sen tajuamiseen meni monilla kuukausia, jollei jopa vuosia. Osa ei usko oikein vielääkään.

Ehdotukseen ottaa kestävä kehitys osaksi kansallista laatuarviointia vapaaehtoisena lisäosana rehtori totesi, ettei se ole mahdollista. Se kun tarkoittaisi, että kestävyyttä pitäisi ihan oikeasti myös edistää. Uutta strategiaa tehtiin kaksi vuotta, käsittelemättä lainkaan henkilöstömitoitusta tai budjettia. Prosessin päätteeksi muutaman henkilön ydinrykki päätti parissa viikossa kaikki keskeiset periaatteet

¹ *KTM, tutkimuspäällikkö, Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän yliopisto & Aalto-yliopisto*

ja resurssit. Yliopiston oman kestävyysneuvottelukunnan kannanotto strategiaan hymyiltiin kuoliaaksi. Kehitysrahat laitettiin digitalisointiin, ei strategian päätaivoitteeseen kestävyystyöistä.

Hyvä hämäyskeino on asettaa työryhmä tärkeän asian äärelle. Tämä luonnistui muun muassa kestävyysopetuksen ja kestävä kehityksen tavoitteiden osalta. Myös kestävyysosaaminen osana rekrytointiprosessia vesittyi ylimmän johdon aktiivisella myötävaikutuksella. Lisäksi todettiin, että kestävyysrankingia ei voida ottaa tavoitemittariksi, sillä se voisi osoittaa asioiden todellista suuntaa (niin kuin osoittikin: neljän vuoden laskusuunnan jälkeen tietoja ei enää toimitettu). Tuttu keino on pyytää sisäiset suosikset tutkijoilta, joita toki pyydetään mutta jotka jätetään pääosin noudattamatta. Mielekkäitä toimenpide- ja kehitysehdotuksia oli lähes mahdotonta julkaista yliopiston kanavissa, tekstit korvattiin mitäänsanomattomalla brändijargonilla. Julkaiseminen intrassa onnistui vasta, kun ehdotettiin kirjoituksen lähettämistä Helsingin Sanomien mielipidepalstalle.

Kestävyys edistämiseksi tehtiin toimenpideohjelmaa. Kysyttäessä riskeistä asiantuntija totesi viherpesun olevan mahdollinen riski. Jälkikäteen seurasi nuhtelu, ettei sanaa ”viherpesu” voi lausua ääneen sisäisessä kokouksessa. Itse toimenpiteitä ei käynnistetty. Ylioppilaskunta toivoi yliopiston ottavan askelia kohti hiilineutraaliutta muun muassa tarjoamalla virallisissa tilaisuuksissa kasvisruokaa. Ehdotuksen arvioinnin sijaan kohtaus päättyi sisäiseen puhuttelupalaveriin ja kieltoon puhua asiasta kenellekään.

Yliopiston hallituksen puheenjohtaja pyysi perehdytystä kestävyysjärjestelmään, ja asiantuntija lupasi selvittää asiaa. Asiantuntijalle

soitettiin ja vakavalla äänellä kerrottiin prosessin välittömästä keskeyttämisestä. Yhteydenotot ja palautteet annettiin aina suullisesti, jotta mustaa valkoisella ei syntynyt. Isot yritykset ja varakas omistajasuku halusivat yhteistyötä yliopiston kanssa ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Puolen vuoden valmistelun jälkeen yliopisto kieltäytyi professorien kannatuksesta huolimatta. Elinkeinoelämän keskusliiton puheenjohtaja pyysi lisää kiertotalous- ja ilmastonmuutososaajia, mutta rehtori sivuutti aiheen pyytämällä lisäaloituspaikkoja Uudellemaalle.

Valtakunnallisen ylioppilajärjestön puheenjohtaja totesi rehtorineuvoston kestävyysseminaarissa, että yliopiston opetus ei vahvista oman alan kestävyysosaamista, vaikka asia tuodaan kaikkien yliopistojen strategioissa vahvasti esille. Yliopiston suosituimmissa ohjelmissa kestävä kehitys on täysin sivuviite ja viiden vuoden opintojen aikana siitä mainitaan pintapuolisesti yhdellä kurssilla. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Suomen yliopistojen johto sivuuttivat puheenvuoron vähin äänin. Myös peruskurssin järjestäminen ilmastonmuutoksesta oli jatkuvaa kitkuttelua vuodesta toiseen, puhumattakaan korkeakoulusektorin yhteistyöstä ilmastonmuutosopetuksen parissa.

Kun yliopiston ainoa kestävyysasiantuntija oli lähtemässä pois, ei voitu rekrytoida yhtäkään tilalle. Henkilöstöjohtajan perustelu oli, että tilalle tarvittaisiin vähintään viisi henkilöä, sillä toimenkuva on niin laaja. Toimenkuvan laajuuden lisäksi ennen kaikkea työntekoa vaikeuttivat vastuuyksikön säännölliset muutokset, henkilöstön määräaikaisuus, sovittujen resurssien peruutukset, asema hierarkian alimmalla portaalla sekä julkiset

kehut liitettynä jatkuvaan jarruttamiseen kulisseissa.

Yliopistot muutoksen lipunkantajiksi

Kuuselan innoittamana kirjoitan ulos hämmennykseni ja ennen kaikkea pettymykseni. Näkökulman esilletuomista monet työtoverit yliopistokentältä ovat toivoneet, sillä jylläävät voimat ovat niin vahvoja, että niiden alle tukahtuu. On mahdotonta saada ääntään kuuluviin, kun kukaan ei lopulta oikein halua uskoa. Kun taas usko tai kokee itse, haluaa ohittaa havainnon, sillä se tekee niin kipeää.

Yliopistoissa fiksitkin ihmiset ovat valitettavasti useimmiten hiljaa – tai ehkä se on järjevin selviytymisstrategia. Rohkeita on todella vähän. Yksikin vararehtori totesi kylmän rauhallisesti olevansa opportunisti – mukaudut ja teet sitä mitä esihenkilö(t) sanovat. Kun laulunjohtajana on ylin johto, aika moni sitä seuraakin.

Tuon esiin huoleni globaalina ja myös suomalaisen tutkimusmaailman varoituksista megalomaanista ekokriisistä, jonka pitäisi olla yhteiskuntamme ykkösprioriteetti. Ekokriisiin kytkeytyy ja sitä aiheuttaa monikriisi, kun sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti yhteiskuntajärjestelmämme eivät viekään meitä kohti turvallisempaa ja parempaa. Myös Suomen etu ja veronmaksajien näkökulma mietityttää. Luvattiin innovatiivisia ratkaisuja meidän parhaaksemme. Onko näitä saatu? Ennen kaikkea haluan puheenvuorollani soittaa herätyskelloja paremman yhteiskunnan ja yhtä lailla yliopiston ja Suomen eduksi. Voimme tehdä asioita huomattavasti rohkeammin ja paremmin. Eikö yliopistojen kannattaisi olla tämän muutoksen lipunkantajia? ■

Lähteet

KUUSELA, H. (2024). *Syytös – muuan akateeminen komitragedia*. Vastapaino.

UNIFI. (2020). *Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden teesit*. <https://unifi.fi/viestit/kesta-van-kehityksen-ja-vastuullisuuden-teesit/>